

Art Romànic

Mort i sepultura a l'any mil

per Ramon Vall i Rimblas

Amb el títol "Disposicions pels malalts que arriben al seu final", trobem en el llibre Sacramental, Ritual i Pontifical de Roda d'Isàvena les celebracions que aquella església dedicava als seus fidels difunts ara fa un miler d'anys.

autor el llibre prové probablement de la Seu d'Urgell i fou compilat al tombant de l'any mil. Ens trobem, doncs, davant d'un text d'ara fa un miler d'anys. El còdex, un dels més complets documents litúrgics de l'època, conté el ritu

debò es vegi que l'ànima del malalt en agonia comença a treballar per sortir del cos que es desfà, hi acudirán amb prestesa els seus germans o qualsevols altres fidels i li cantaran els set salms penitencials i la lletania que segueix

MURA. Recomanació de l'ànima de sant Martí en el seu traspàs.

FONTFREDA. Lavatori d'un difunt.

Com sabem hi hagué a l'alta edat mitjana per part dels governants de Ribagorça un afany ininterromput d'assolir una seu episcopal pròpia que no depengués de la d'Urgell. Aquesta seu fou la de Roda, vila situada al cor de la Ribagorça i que s'erigí i funcionà o bé amb total independència de la d'Urgell o bé en certa manera subjecta a ella, segons les circumstàncies del moment. Aquest bisbat que, un cop alliberada la capital de la terra ferma, es traslladà a Lleida, fou, amb el d'Urgell, el que estigué més influït per l'anterior ritu hispànic o visigòtic, ja que -tot i estar unit a la seu narbonesa com la resta dels bisbats catalans- tenia molts contactes amb el món dominat pels sarraïns en el que els cristians que hi restaven continuaven practicant amb l'antic ritu hispànic.

Procedent d'aquest bisbat de Roda ens ha arribat el llibre que s'ha intitulat "Sacramentari, Ritual i Pontifical de Roda" i que fa uns anys estudià a fons i en publicà la transcripció en Josep Romà Garriga i Planas. Segons aquest

d'una sèrie d'ordenacions, d'administració de sacraments i de pràctiques sacramentals de l'època, de manera que ens dóna a conèixer molts dels costums d'aleshores referents als moments més crucials de la vida dels fidels.

Avui voldríem fixar-nos especialment en el ritu dedicat a les exèquies funeràries. D'entrada podem veure que l'"ordo" defuig la paraula "mort"; les celebracions que s'hi disposen, d'acord amb el seu títol, es destinen als malalts que han arribat al seu final: final de la seva malaltia i de la seva estada en aquest món; i que emprenen el seu traspàs a un altre, sense acabar res, mudant només una estada per una altra. Per això la cerimònia comença ja quan el fidel entra a l'agonia i acaba quan el seu cos s'ha dipositat a la tomba, acompanyant-lo en tot aquest combat que constitueix el seu traspàs. En la nostra descripció ens limitarem a traduir, una mica lliurement, el text de l'"Ordo", introduint-hi alguns comentaris, només.

Comença l'"Ordo" dient: *Quan de*

(continua amb el text d'una lletania en la que s'invoca l'assistència divina en aquest tràngol). *I es va allargant la lletania fins que el temps ho permeti i segons l'estona que pugui durar el trànsit. Acabades les invocacions dels sants, quan sembli arribat el moment del traspàs, comencen tots una oració en la que es demana l'ajut dels sants, seguida de responsoris, antífones i salms del mateix tenor. No obstant, si l'agonitzant encara sobreviu, es cantaran altres salms o es repetirà la lletania, fins que l'ànima s'alliberi de la terrena corrupció del cos. I en el moment de la seva partença es dirà l'antífona següent (és una antífona en la que s'invoca a Crist perquè rebí l'ànima; seguida del salm "Quan Israel sortí d'Egipte"). Un cop fet això es pregarà per ell. (I segeix un enfilall d'oracions adients al cas). Com veiem el traspàs es considera com una lluita aferrissada entre el maligne que vol apoderar-se de l'ànima de l'agonitzant, i aquesta, que malda per pujar cap a la glòria celestial. És durant aquesta lluita que volen estar presents*

Col.labora

BANC

CABANYES. Oracions per sant Cebrià difunt.

tots els germans fidels per fer costat a l'agonitzant i per ajudar-lo a sortir-ne airós. Un capitell del portal de Mura que figura la mort de Sant Martí ens en dóna la representació cabal: el dimoni burxa amb la força per captar l'ànima, la qual, però, gràcies a les oracions i pregàries dels assistents, és enduta al cel per dos àngels, dins d'un sudari.

Havent expirat el malalt, es procedeix *al lavatori del difunt*, ritu corrent en el que, acompanyat d'una oració

apropiada, es rentava el cos abans d'amortallar-lo. Tenim representada l'escena en un baix relleu que es guarda a Maçanet de Cabrenys, procedent de Fontfreda. *Després de rentat el cos i abans de treure'l de casa* es diuen unes altres opracions, una d'elles dedicada especialment al moment *en què s'introdueix al fèretre*, escena que veiem a les pintures de l'altar de Sant Tomàs de Canterbury de Santa Maria de Terrassa.

Comença aleshores l'enterrament, amb el cant d'antifones adequades *per quan es treu el cos de la casa per dur-lo a l'església*, una d'elles destinada especialment al moment en que s'entra al temple.

El cos del difunt permaneceix a l'església fins que s'hagin celebrat la vigília i les misses solemnes i s'hagin ofert les oblacions pels qui pertoqui. I després es cantarà la missa que es detalla o bé una de les que es troben en els textos gregorians.

Celebrades les exèquies fúnebres, en una hora apropiada, es reuneixen tots al voltant del taüt, per colgar-lo al sepulcre. Comença el prior resant tres vegades el Kirieleison i el Paternoster. Després, amb antifones i salms pertinents (l'antifona "In paradisum, deducant te..." i el Miserere, entre altres) el condueixen al sepulcre. Normalment la conducció del cadàver a l'església i a la tomba es feia amb un baiard; quan

SANTA MARIA DE TERRASSA. Sant Tomàs de Canterbury és col·locat al taüt.

s'havia de traslladar lluny, però (algun pròcer que se sebollia a alguna església o monestir famosos distants de la pròpia parròquia) el taüt es duia a bast, com veiem representat en el sepulcre de Ramon Berenguer III, de Ripoll. *Arribats al sepulcre, tots preguen unànimement per la seva ànima, acabant la cerimònia amb la benedicció del túmul.*

D'aquest túmul, és a dir de la tomba i de les seves classes i formes, en parlarem, si Déu vol i s'escau, un altre dia ●

RIPOLL. Sepulcre de Ramon Berenguer el Gran: Les exèquies a l'església.

Trasllat a bast del taüt.